

# DICTIONNAIRE FRANCAIS-MAFA

Yves LE BLÉIS

© Yves Le Bléis 2026

<http://dayimafa.net/>

(évolutif en ligne - tous droits réservés - reproduction interdite)

version du 29-09-2026

## S

SA, SON, SES

**na**

- » c'est ainsi qu'on lui modèle son anse à celle-là • **káta aa nda rómé riy ná á nónɡa'a**
- » Tavani dit à sa mère • **Tavaniy á gaďaná á mámə na**
- » Le gars et ses femmes sont quatre • **ndá másliy sa aá ngwaziy nó tó fáď**

SABLE

**wúyák**

SAC

**basara** (*grand sac*)

**buhwa**

**gwezhem** [2026 **gwezem**] (*poche*)

*sac doublé en peau*

**gwezhim hútbéd** [2026 **gwezim hútbéd**] (*litt. "poche en peau"*) (*poche*)

*sac doublé en peau teint en rouge*

**gwezhim Tsúvókw** [2026 **gwezim Tsúvókw**] (*litt. "poche de Tsuvokw"*) (*poche*)

*sac en fibre*

**zlele**

*sac en fibres*

**célébáy**

**ńshéshiked** [2026 **ńsésked**]

**zlele**

*sac en plastique*

**kwara-kwara** [2026 **kwarakwara**]

SACCADÉ

**gurnjik gurnjik gurnjik**

- » Le caméléon avance de sa démarche saccadée • **ńhuzhoenénúkw gurnjik gurnjik gurnjik á dé** [2026 **ńhuzhoenénúkw**]

gurnjik gurnjik gurnjik á dé]

## SACCHARUM SPONTANEUM

**wásl**

## SACRIFICE

**vóráy**

*pratiquer un sacrifice*

**ńmbéhó súkwáy** [2026 ńmbéhó skwáy]

## SAGAIE

**zot**

## SAGE

**ńlúbóékwé'é**, cf. **lúbóékw-**, **lúbóékwé**, **lúbóékwé**

» L'enfant sage • **kóró ńlúbóékwé'é**

## SAGEMENT

**tee-te'e** [2026 teete'e]

## SAIGNEMENT DE NEZ

**ńndə-hótsán** [2026 ńndəhócán]

## SAIGNER

**dzúrf-, júrfé, dzúrfá** [2026 júrf-, júrfé, júrfá]

» La plaie saigne • **mbilé á júrfé**

**slór-, slíré, slúrá** (*se moucher*)

» Il saigne du nez • **á slíré pambaz**

**wúrsł-, wúrsłé, wúrsłá**

» Je saigne du nez • **í wúrsłé pambáz tə hótsán** [2026 í wúrsłé pambáz tə hócán]

**tsá, tsáy, tsáw** (*frapper*) [2026 cá, cáy, cáw], compl. **pambaz** ("sang")

» tu la tords : ça fait saigner les doigts • **ká tərđa'a : ríy á tsíy pambaz** [2026 ká tərđa'a : ríy á cíy pambaz]

## SAILLANT

**ďúzla'a, ďúzl-ďúzzla'a** [2026 ďúzla'a, ďúzlďúzla'a] (*bosselé*)

» La pierre est saillante dans le tissu • **kwá ďúzla tə huđ maslaka**

**kúďǎzla'a, kúďǎzl-kúďǎzzla'a** [2026 kúďǎzla'a, kúďǎzlkúďǎzla'a]

» Mon coude est saillant • **diy riy gé kúďǎzla'a**

**súla'a, súl-súlla'a, shúle'e, shúl-shúlle'e** [2026 súla'a, súlsúla'a, súle'e, súlsúle'e]

**tsóslósla'a, cóslósele'e** [2026 cóslósla'a, cóslósele'e] (*piquant*)

## SAILLIE

**ráy, ríy, riy** (*main*)

» On la pose sur une saillie • **ndá pəda aa riy vezlezleđ**

## SAIN

**lóng-a'a, lóng-lónnga'a, línge'e, líng-línge'e** [2026 lóng-a'a, lónglóng-a'a, línge'e, línglíng-e] (*très frais*)

**kwecerehe'e, kwecereh-rehhe'e, kwatsaraha'a, kwatsarah-rahha'a** [2026 kwecerehe'e, kwecerehhe'e, kwacaraha'a, kwacarahraha'a]

## SAISIR

**gəs-, gishe, gusa** [2026 gəs-, gise, gusa] (*empoigner*)

**ńv́y ŕy aa va**, cf. **ráy, ŕy, riy**

» Ils les saisissent • **tá vatə ŕy aa va**

*pour un sentiment*

**dzá, dzáy, dzáw** [2026 já, jáy, jáw] (*se réchauffer à*)

» ils seront peut-être saisis de respect • **hwariy nónga' á dá dzáta aá maya** [2026 hwariy nónga' á dá játa aá maya]

*saisir dans un étau*

**kórzl**

*saisir fermement*

**njésl**

» Il les saisit par le bras • **njésl njésl páramatə ráy**

**slaw-, slewe, slawa**

» J'ai saisi fermement l'enfant qui allait tomber à terre • **i slawú kóró mán á ga kelé á had'** [2026 i slawú kóró mán á ga kelé áhad']

**tál**

» Il saisit laalebasse et l'emporte • **táldə kwokwáy á ráy** [2026 táldə kwokwáy á ráy]

**vésl**

» Ton écureuil saisit fermement la tortue • **vésl gagəská kwolokud' aa vaya ngaya**

*saisir pour déplacer*

**váyókw**

## SAISON

*saison des pluies*

**viya**

*saison des prémices*

**závad'**

*saison sèche*

**ngwár**

## SALARIÉS

**bariyam** [2026 baryam]

» Va me chercher des salariés pour ce travail • **dá hólkayí bariyam ápa** [2026 dá hólkayí baryam ápa]

## SALE

**đelúw-đelúwwe'e** [2026 đelúwđelúwe'e] (*pollué*)

**slohwáyíma'a, slohwáyím-yímma'a** [2026 slohwáyíma'a, slohwáyímyíma'a]

» Son visage est sale • **diy nó slohwáyíma'a**

(tu es -) **ka lízhé'é** [2026 ka lízé'é], cf. **lízh-, lízhé, lízhé**

## SALÉ

**wátáta'a, wátát-wátátta'a, wététe'e, wétét-wététte'e** [2026 wátáta'a, wátátwátáta'a, wététe'e, wététwététe'e]

» Tu cuisines ton affaire avec un peu de sel • **taká sukwiyy ngayí wététe'e** [2026 taká skwiyy ngayí wététe'e]

salé avec le sel liquide “hùtsàd”

**wéwe'e**

geste, mouvement de saler

**wúhh** [2026 wúh] (saler)

- » La jeune fille répand du sel sur la sauce • **bíy dalíy wúhh gədó hùtsəd aa lák** [2026 bíydalíy wúh gədó húcəd aa lák]

légèrement salé

**móha'a, móh-móhha'a** [2026 móha'a, móhmóha'a]

trop salé

**dóha'a** (piquant)

**ngór-ngórtsátsa'a** [2026 ngórngórcáca'a]

- » le dessus c'est de l'huile seulement, c'est trop salé • **gíde só mábə mbár aá gid' nó ngór-ngórtsátsa kátə méne** [2026 gíde só mábə mbár aá gid' nó ngórngórcáca kátə méne]

**ngórdóh-dóhha'a** [2026 ngórdóhdóha'a]

SALER

**vər-, vire, vura** (être généreux)

- » Le sel ne sale pas • **bamá á viré áaḃa**

geste, mouvement de saler

**húlás**

- » elle a trop salé la sauce • **húlásədó bama aa lák** [2026 húlásədó bama aa lák]  
 » Il y a trop de sel sur la viande • **húlás, bāmó tə diy zluwéd'**

**wúhh** [2026 wúh]

- » tu y répands du natron pour donner du goût • **ganə slawúr á díy wúhhe kátá** [2026 ganə slawúr á díy wúhe kátá]  
 » La sauce est très salée • **bámó wúhha tə lák** [2026 bamó wúha tə lák]

SALETÉ

**dərḃa**

saletés dans les cheveux

**ídəngərah** (crasse)

SALIÈRE (CAVITÉ ENTRE LES OMOPLATES)

**dzəgaw dáyá** [2026 jəgaw dáyá] (litt. “couronne de cou”), cf. **dzəgaw** (couronne) [2026 jəgaw]

SALIR

**lízh-, lízhé, lúzhé** [2026 líz-, lízé, lúzé]

- » Tu es sale • **ka lízhé'é** [2026 ka lízé'é]

**lús-, lúshé, lúsá** [2026 lús-, lúsé, lúsá]

- » Je salis le vêtement • **í lúshə maslaka** [2026 í lúsə maslaka]

SALIVE

**slesleḃ**

SALUER

**gaḃáha** (litt. “parler un peu”), cf. **gaḃ-, gedé, gwadfa** (parler)

- » Nous avons salué nos frères • **nga gaḃáha kərə māməhiy ngá**

**jékéha** (avec suff. *inach.*), cf. **jék-**, **jéké**, **jóekwé** (*laisser*)

» Nous vous saluons • **ngá jékéhakínó diy méne**

**vá, váy, váv** (*mettre*), compl. **mbalay** (*“salut”*)

» et leurs frères les ont salué • **á kərə máməhiy tá á ta vatə mbalay**

## SAMEDI

**səbda** (*ajout FH*)

## SANG

**pambaz**

*sang d'animal “faisandé”*

**índal-pambaz** [2026 índalpambaz]

*sang dans les selles*

**háyawá** (*dysenterie*)

## SANGSUE

**ífit-fet** [2026 ífitfet]

## SANTÉ

**ímbílé** (*guérison*)

» et ainsi il a retrouvé la santé • **ayí káta a n ngwátsə ímbílé na** [2026 ayí káta a n ngwácə ímbílé na]

*en bonne santé*

**gwezhégwízhə'e** [2026 gwezhégwíze'e]

» Je suis en bonne santé • **í zhí gwezhégwízhə'e** [2026 í zí gwezhégwíze'e]

*être en bonne santé*

**ndzá, ndzáy, ndzáw** [2026 njá, njáy, njáw] (*vivre*)

» Tu es en bonne santé ? - Oui • **ka ndzá dé ? - i ndzá'á** [2026 ka njá dé ? - i njá'á]

**zhé, zhe, zhí, zá, za** [2026 zé, ze, zí, zá, za] (*être*)

» Tu vas bien ? - Je vis seulement • **ká zhí dé ? - í zhí gine** [2026 ká zí dé ? - í zí gine]

## SAOUL (ÊTRE -)

**kəf-, kide, kufa** (*frapper*)

» Ces gens sont saouls • **ndíyi wuná, zúm á kəḏəta** [2026 ndiy wuná, zúm á kəḏta]

## SAPIDITÉ

**íjine** (*saveur*)

## SARCLAGE

**ímbede**

**ídeslégéd** (*premier sarclage*)

## SARCLER

**tétéh-, tétéhé, tóétóhwé** (*biner*)

**sluhw-, sluhwe, sluhwa** (*sarcler pour la deuxième fois*)

## SATISFACTION

**íwufe** (*joie*)

## SATISFAIRE

**shíl-** [2026 síl-]*satisfaire un besoin naturel***jik-, jike, jukwe** (essayer), compl. **va** ("corps")

## SATISFAISANT (POUR UNE QUANTITÉ)

**dé, de** (assez)» Assez croqué ! • **de mpəday**» Il y a assez d'eau • **yim de'e**

## SATURER

**ngəzl-, ngízlé, ngúzlá** (casser), compl. **á géd** ("à tête")» qu'ils ne saturent pas • **a n ngəzlatá á gid ba**

## SAUCE

**lák***recettes de sauce***bázlává** (*Cassia obtusifolia*)**kwétéfé****mókwátá****nkílébe****sərdám****vəziy gandaf** (litt. "fond de bol"), cf. **vəzay**

## SAUPOUDRER

**mpíy á géd**, cf. **géd**» Est-ce qu'on l'en saupoudre dans la marmite ? • **ndá paná á gid tə shidíf dé ?** [2026 ndá paná á gid tə sidíf dé ?]**fəfə-, fefite, fofuta****kwit-, kwite, kwite** (montrer du doigt)

## SAUT DU CRAPAUD

**mbódokw mbódokw mbódokw**

## SAUTER

**ndə́və́, ndə́və́y, ndə́və́w** [2026 njə́və́, njə́və́y, njə́və́w]» Je saute sur la pierre • **í ndə́və́y gid kwá** [2026 í njə́və́y gid kwá]» ils se jettent à l'eau • **tá ndə́və́ tá á yam** [2026 tá njə́və́ tá á yam]**tsə́b-, cíbé, tsúbá** [2026 cə́b-, cíbé, cúbá] (*plonger*)» Il saute dans l'eau • **á cíbé á yam***geste, mouvement de sauter***tsá́bálá'** [2026 cá́bálá']» Les enfants sautent prestement • **wúdahíy tsá́bálá' tsá́bálá' tsá́bálá' tá ndə́və́y** [2026 wúdahíy cá́bálá' cá́bálá' cá́bálá' tá njə́və́y]» Il saute prestement de l'arbre • **á tsá́bálá'əkádá áhəd tə wáf** [2026 á cá́bálá'kádá áhəd tə wáf]

## SAUTERELLE

**vóyókw***sauterelle sp.*

**ńdoekwendíresh** [2026 ńdoekwendrés]  
**ńdoemb-dœmbœdœkw** [2026 ńdoembdœmbœdœkw]  
**ńhel-héléw** [2026 ńhelhéléw]  
**ńkwét-kwete** [2026 ńkwétkwete]  
**ńndzév-tə-had** [2026 ńnjévtəhad]  
**ńsákásambak**  
**ńtsakatséńdád** [2026 ńcakacéńdád]  
**ńzlakazlórát** [2026 ńzlakazlórát]  
**ńzokwazólám**  
**ńzurngwazla**

*grosse sauterelle sp.*

**ńbékénjújwén** [2026 ńbékénjwén]  
**ńpozł-pózlók** [2026 ńpozłpózlók]  
**ńndúrkwázla**  
**ńshekeshíné** [2026 ńshekesné]  
**tsóvokwam** [2026 cówokwam]

*petite sauterelle sp.*

**ńbœkúléf** [2026 ńbœkléf]  
**ńndákáwuma** [2026 ńndákáwuma]

## SAUVEGARDER

**gəs-, gíše, gusa** [2026 gəs-, gise, gusa] (*empoigner*)

► des gens qui sont attachés à la sauvegarde de leur culture • **ndohíy mán tá gəsa diy tsəmə ta** [2026 ndohíy mán tá gəsa diy cəmə ta]

## SAUVER

**mbál-, mbílé, mbúlá**

► S'il survit trois mois dans la maison, c'est que Dieu l'a sauvé • **kiyí makár bə í tə gáy, á Zhígíle a m mbóla sukwiý na** [2026 kiyí makár bə í tə gáy, á Zhígíle a m mbóla skwiý na]

**ndzáv-, njévé, ndzówá** [2026 njáv-, njévé, njówá] (*soulever*)

► Que ferai-je pour être sauvé ? • **í dá gíy me a i dá njéwé mé ?**

## SE SAUVER

**shik-, shike** [2026 sk-, ske] *suivi d'un pr.cop.intr. ga, ngáyá, na ...* ("me, te, se...")

► Sauvez-vous de là • **wa shikə kíné áwúda** [2026 wa skə kíné áwúda]  
 ► Si la pluie arrive, nous nous sauvons à la maison • **mán yim á dá shiké, á nga shikə ngá á ngwáy** [2026 mán yim á dá ské, á nga skə ngá á ngwáy]

## SAVEUR

**ńjine**

## SAVOIR

**súná** (*perf., emploi le plus courant*), cf. **sén-, shíné, súná** [2026 sən-, síné, súná]

► Il n'y a personne qui ne sache pas (Nul n'ignore) • **kwá sótád ndú í súnə biy ngidé áaḃa** [2026 kwá stád ndú ńsúnə biy ngidé áaḃa]  
 ► Ils sauront que tu es arrivé • **tá dá súnó mán ka kaləkádá** [2026 tá dá súnó mán ka kalkádá]

*"va savoir !"*

**andáwan**

► Va savoir, peut-être mon père a-t-il pris sa chose ! • **andáwun gəláh bábə gə n cə sukwiý nó kólá** [2026 andáwun gəláh bábə gə n cə skwiý nó kólá]

*se savoir*

**gaḏ-, gede, gwaḏa** *th. fond. gaḏa*

» Ca se sait que je rentre à la maison • **á gaḏó í dé á ngwáy**

SAVOIR-FAIRE

**maya**

» (débrouille-)toi avec ton savoir-faire seulement • **ka aá maya ngayí gine**

SAVOURER

**huḑats-, huḑece, huḑatsa** [2026 huḑac-, huḑece, huḑaca]

» Je savoure une gorgée d'eau • **í huḑecó yam**

SAVOUREUX

**cúrúme'e, cúrúm-cúrúmme'e, tsúrúma'a, tsúrúm-tsúrúmme'a** [2026 cúrúme'e, cúrúmcúrúme'e, cúrúma'a, cúrúmcúrúma'a]  
(parfumé)

**tóerúcúm-cúmme'e** [2026 **tóerúcúmcúmme'e**]

» Le bouillon de viande est savoureux • **mokwayím **tóerúcúm-cúmme'e**** [2026 mokwayím **tóerúcúmcúmme'e**]

SCARIFICATION

**wúḑáh** (marque)

SCARIFIER

**tsah-, cehe, tsohwa** [2026 cah-, cehe, cohwa]

» Il fait des scarifications • **á cehó wúḑáh**

SCHIZACHYRIUM EXILE

**íhurbec**

SCLERIA SP.

**dégure**

*tessellata*

**hóḑáw**

SCLEROCARYA BIRREA

**íḑaḑáwáz**

SCOPUS UMBRETTA

**mézhévé** [2026 **mézévé**]

SCORIES DE FOURNEAU DE FORGE

**ziy gəzla** (litt. "déchet de forge"), cf. **zay** (excrément)

SCORPION

**varadza** [2026 **varaja**]

*sp.*

**dálangar**

SCULPTER

**gúm-, gúmé, gúmá** (tailler)

» Je sculpte un visage • **í gúmó ndó**

SE (PR. RÉF.)

## pluriel

**ta**, cf. **tá, ta, tó** (*eux*)

- » Et ils s'en sont allés • **á ta dáy tó méne**
- » Et ils viennent se mettre au lit • **á ta sá ndzə ta aa páts** [2026 á ta sá njə ta aa pác]

## singulier

**na**, cf. **ná, na, n**

- » elle s'est couchée sur le chemin • **m manə na aa cívéď**
- » Il se lève • **á slambdaďə na**

## singulier ou pluriel

**va** (*“corps”*)

- » et les fourmis se sont regroupées sur ces testicules • **á nsheshúwúk a n dá tomboló va aa kúďíce sa** [2026 á nseswúk a n dá tomboló va aa kúďíce sa]

## SEC

## complètement sec

**húléce'e, húléc–húlécce'e** [2026 húléce'e, húléchúléce'e]

## pour une fibre

**tófúrsúkwa'a, tófúrsúk–súkkwa'a** [2026 tófúrsúkwa'a, tófúrsúkwəsúkwa'a]

## SÉCHER

**bút–, búté, búta** (*sécher au soleil*)

- » Et tu les étales au soleil pour qu'elles sèchent bien • **á ka sá wúzhda aa diy páts a m búta nó mbólá–mbólá** [2026 á ka sá wúza aa diy pác a m búta nó mbólá mbólá]

**fatar–, fetere, fatora** (*s'éventer*)

- » Il sèche sa transpiration • **á feteró zaza**

**kəfaw–, kifewe, kəfawa**

- » La peau sèche • **búkwíy á kifewe**

**satar–, shetere, satara** [2026 satar–, setere, satara] (*éventer*)

- » Une fois séchée, on la gratte • **nsheterə nó mába á nda póza'a** [2026 nseterə nó mába á nda póza'a]

**tokwal–, təkwele, tokwala** (*essuyer*)

- » un tissu avec lequel il sèche la transpiration • **maslaké mán á təkwelé vazaza aavóná**

## mettre à sécher

**gwár–, gwéré, gwára**

- » Je mets des arachides à sécher • **í gwéré vanda**

## SÉCHOIR POUR LES ÉPIS

**gwarəbay** [2026 gwarbay]

## SECOUER

**gegír–, gegíré, gwəgúré****gegízh–, gegízhé, gwəgúzhé** [2026 gegíz–, gegízé, gwəgúzé] (*secouer un arbre*)**guc–, guce, guce** (*gicler*)**gwoguts–, gwəguce, gwogutsa** [2026 gwoguc–, gwəguce, gwoguca]

- » Je le secoue • **í gwogutsanó géď** [2026 í gwogucanó géď]

**kakəs–, kekishe, kwokusa** [2026 kakəs–, kekise, kwokusa]

**kəsd–, kishde, kusda** [2026 kəsd–, kishde, kusda]

**tas–, teshe, tosa** [2026 tas–, tese, tosa] (*égrener*)

» Je secoue le sésame • **í teshé gwógwam** [2026 í tesé gwógwam]

**vuwł–, vuwte, vuwta**

## SECOURIR

**ták–, téké, tókwá** (*aider*)

» Viens nous secourir • **shíké á ka sá tákáhanga** [2026 ské á ka sá tákáhanga]

## SECOURS

**ńtéke** (*aide*)

## SECRÉTER

**kəďáp kəďáp**

» Les yeux secrètent beaucoup de chassie • **kəďáp kəďáp aa mbórzlə tə dáy**

## SEIN

**wa**

## SEIZE

**kula aagide mokwa**, cf. **kula**

*seizième.s (le.le.les -)*

**ńkula aagide mokwa'a**

## SÉJOURNER

**man–, mene, mona** (*passer une nuit*)

» et ils lui demandèrent de séjourner quelques temps avec eux • **á ta dzuhwádó təriy na aamán á ta manáha va aa ndá tńnga'a** [2026 á ta juhwádó təriy na aamán á ta manáha va aa ndá tńnga'a]

## SEKKO

**ndílép**

## SEL

**bama**

**bilem**

**hútsáď** [2026 húcáď] (*sel de cendre*)

**manda**

*dernières gouttes de sel liquide*

**ńzlázláw**

## SÉLECTIONNER

**dzagal–, jegele, dzogwala** [2026 jagal–, jegele, jogwala] (*trier*)

**pár–, péré, pórá** (*cueillir*)

## SELLES DE NOURRISSON

**kuriy wa** (*litt. "urine de lait"*), cf. **kuray** (*urine*)

## SELON

**aa**

» Selon toi, je suis un jeune homme ? • **"ké gwala" aa ké dé ?**

## SEMAINE

**lúmá** (*marché*)

- » nous restons une semaine à cet endroit • **ngá gáw lúmó sétáđ aapa** [2026 ngá gáw lúmó stáđ aapa]  
 » Le premier jour de la semaine • **páts nshélike tə huđ lúmá** [2026 pác nsélke tə huđ lúmá]

## SEMBLABLE

**ńvə** (*image*)**kərə māmá** (litt. “fils de mère”), cf. **kórá** (*fils*)

- » Je le mets avec son semblable • **í daná ává kərə māmə na**

## SEMBLANT (FAIRE -)

**ngéléw-, ngéléwé, ngéléwé** (*feinter*)

## SEMBLANT (FAIRE -)

**zukud-, zhukude, zukuda** [2026 zukd-, zukde, zukda], cf. **zukw-, zhukwe, zukwa** (*feinter*) [2026 zkw-, zkwe, zkwa]

- » Je vais faire semblant de préparer de la bière pour la fête (je ne vais en préparer qu'un peu) • **í dá zhukudó zúm á ńgwalala** [2026 í dá zukdó zúm á ńgwalala]

## SEMENCE

**tsəra** [2026 cəra]

## SEMER

**zləká, zləkáy, zləkáw***semer à la volée***mín-, míné, múné** (*filer du coton*)

- » Il sème le mil • **á mínó giy daw**

**wush-, wushe, wushe** [2026 wus-, wuse, wuse]

- » Je sème le sésame • **í wushó gwógwám** [2026 í wusó gwógwám]

*semer aussitôt après le labour***tsah-, cehe, tsohwa** [2026 cah-, cehe, cohwa] (*scarifier*)

- » Il sème le souchet • **á cehó mənda**

*semer en grattant la terre superficiellement***sah-, shehe, sohwa** [2026 sah-, sehe, sohwa] (*gratter*)

## SEMIS

**ńduńlóm** (*premiers semis*)**sálák** (*semis avant la première pluie*)

## SÉNILE

**gambaya** (*vache*)**máhándá** (*maladif*)

## SENS (BON -)

**ńngwóđóđúk** toujours suivi de **tə** (“dans”)

- » Cette parole est de bon sens • **ńngwóđóđúk tə mə wuna**

## SENTIR

**zhik-, zhike, zhukwe** [2026 zk-, zke, zkwe]

- » La viande sent fort dans la cour intérieure • **zlúwúđ á zhikó tə gala** [2026 zlúwúđ á zkó tə gala]

**tsón-, cíné, tsúná** [2026 cón-, cíné, cúná] (*écouter*)

» Je sens le froid • **í tsóna mótásl mán á gáyé** [2026 í cóna mótásl mán á gáyé]

*sentir les effets, les conséquences*

**dél-, délé, dōlé** (*choisir*), compl. **aa va** (“sur corps”)

## SEOIR

**mburzhukw-, mburzhukwe, mburzhukwe** [2026 mburzakw-, mburzakwe, mburzakwe]

» Ce vêtement ne me sied pas • **maslakə wuná á mburzhukuyé áaba** [2026 maslakə wuná á mburzakuyé áaba]

**ndzá, ndzáy, ndzáw** [2026 njá, njáy, njáw] (*vivre*)

» Le (tissu) neuf ne va pas avec l'ancien • **díy m̥ɔwá' á ndzíy ává m̥mava' áaba** [2026 díy m̥ɔwá' á njíy ává m̥mava' áaba]

## SÉPARATION DÉFINITIVE ENTRE UN PÈRE ET SON FILS

**ńzlíy hubat**

## SÉPARÉMENT

**ḡáts-ḡátsa'a, ḡéc-ḡecce'e** [2026 ḡácḡaca'a, ḡécḡecce'e]

» dans chaque village séparément on fête le “ngwalala” • **tə mœdœdæhíy ḡéc-ḡecce' aa ndá gáw ńgwalala** [2026 tə mœdœdæhíy ḡécḡecce' aa ndá gáw ńgwalala]

## SÉPARER

**hórts-, hírcé, húrtsá** [2026 hōrc-, hírcé, hūrcá] (*décanner*)

» Je sépare la bière de mil de la lie • **í hírcó zóm**

**vərzl-, virzle, vurzla** (*éclaircir*)

» Je sépare des plants de mil • **í virzló daw**

**kózlá, kózláy, kózláw** (*partager*), compl. **géd'** (“tête”)

» la fille et la mère seront séparées • **ndá máma aá dəm ná, tá dá kózlíy géd'**

**vóná, vónáy, vónáw** (*démarrer*), compl. **géd'** (“tête”)

» Sépare-les • **vónatə géd'**

## SE SÉPARER

**vərzl-, virzle, vurzla** (*éclaircir*)

» Nous nous sommes séparés • **nga vərzlá' aa ká**

**kósár-, kishéré, kúsará** (*éparpiller*) [2026 kósár-, kisére, kúsará], compl. **géd'** (“tête”)

» Ils se séparent • **tá kishéro géd'** [2026 tá kisére géd']

**vevir-, vevire, vœvure** (*se disperser*), compl. **géd'** (“tête”)

*pour un groupe*

**ngól-, ngílé, ngúlá** (*couper*), compl. **va** (“corps”)

*pour un père et son fils qui ne s'entendent pas*

**zlá, zláy, zláw** (*couper*), compl. **hubat** (“corde”)

» Ils se sont séparés • **ta zla hubat**

## SEPT

**tsáráď** [2026 cáráď]

*septième.s (le.la.les -)*

**ńtsárédǵa'a** [2026 ńcárédǵa'a] (nom num.)

## SEPTEMBRE

### **málámá**

- » Il rentre à la maison de nuit par une nuit noire de septembre • **á shiké á ngwíy áá vǵǵ aa rúva málámá** [2026 á ské á ngwíy áá vǵǵ aa rúva málámá]

## SERINGUE

### **baátal** (aiguille)

## SERMENT

*prêter serment*

### **mbáǵ-, mbédé, mbódǵ** (jurer)

- » Je prête serment en vérité • **í mbéde aavaava**

*serment solennel, appuyé sur l'exclusion d'une activité jusqu'à sa réalisation*

### **mamal** (bannissement)

- » Ils ont fait le serment de bannir toute nourriture et absolument toute boisson jusqu'à ce qu'ils l'aient tué. • **ta fáw mamal aa ńndíy sukwiw ńndíy ásaǵá, yawa aa ńsíy yim pál ásaǵá, ném ámán á ta kǵǵa'a** [2026 ta fáw mamal aa ńndíy skwiw ńndíy ásaǵá, yawa aa ńsíy yim pál ásaǵá, ném ámán á ta kǵǵa'a]

## SERPE

### **dǵǵǵǵǵǵ**

## SERPENT

### **shǵeshǵǵǵ** [2026 soeshǵǵǵ]

*serpent sp.*

### **dámǵzál** [2026 dǵmǵzál]

### **dǵvǵzál** [2026 dǵvǵzál] (*Echis*)

### **máwán**

### **ńdǵǵǵǵǵǵ**

### **ńdǵǵǵǵ** [2026 ńǵǵǵǵ]

### **ngǵǵǵǵ dǵǵ** [2026 ngǵǵǵǵ dǵǵ] (*litt. "coq de campagne"*), cf. **ngǵǵǵǵ**

## SERRÉ

### **díǵ-díǵǵe'e** [2026 díǵdíǵe'e]

- » Les arachides sont très serrées • **vandá díǵ-díǵǵe'e** [2026 vandá díǵdíǵe'e]

### **hǵǵǵ-hǵǵǵta'a** [2026 hǵǵǵhǵǵta'a]

- » Il s'attache très serré • **á manǵká vǵ hǵǵǵ-hǵǵǵta'a** [2026 á manǵká vǵ hǵǵǵhǵǵta'a]

### **ńdǵ-ńdǵǵe'e** [2026 ńdǵńdǵǵe'e]

### **ńdǵǵe'e**

### **ńdǵǵǵ-ńdǵǵǵǵa'a, ńǵǵǵ-ńǵǵǵǵe'e** [2026 ńǵǵǵńǵǵǵǵa'a, ńǵǵǵńǵǵǵǵe'e]

- » Le fagot est attaché serré • **shǵǵǵ m maná ńǵǵǵ-ńǵǵǵǵe'e** [2026 shǵǵǵ m maná ńǵǵǵńǵǵǵǵe'e]

### **aa dǵǵǵ sǵǵ, cf. sǵǵ** (*pied*)

- » Semez très serré • **wa zǵǵǵǵ aa dǵǵǵ sǵǵ aa dǵǵǵ sǵǵ**

*serrés l'un contre l'autre*

### **dadǵts-dǵǵtsa'a** [2026 dadǵdǵca'a]

- » Lui et sa femme sont allongés l'un contre l'autre • **ta maná' aa ńdǵv dadǵts-dǵǵtsa' aa ngwǵzǵ na** [2026 ta maná' aa ńdǵv dadǵdǵca' aa ngwǵzǵ na]

## SERRER

**hórt-, hírté, húrtá** (*étrangler*)» Il serre le cou de quelqu'un • **á hírté dáyí ndó****humbat-, humbete, humbata****humbəz-, humbizhe, humbəza** [2026 **humbəz-**, **humbize**, **humbəza**]» Je serre des pierres contre ma poitrine • **í humbizhə kwá á ndav** [2026 **í humbizə kwá á ndav**]**ndírɓíc-, ndírɓícé, ndúrɓúcé****ndzaɓal-, njeɓele, ndzoɓola** [2026 **njaɓal-**, **njeɓele**, **njoɓola**]**ndzəɗ-, njíɗé, ndzúɗá** [2026 **njəɗ-**, **njíɗé**, **njúɗá**] (*serrer fort*)» Je serre une botte de paille • **í njíɗə kúzá****shiɓ-, shiɓe, shuɓe** [2026 **siɓ-**, **siɓe**, **suɓe**]*serrer entre les dents***pəɗá, pəɗáy, pəɗáw** (*croquer*)*serrer quelqu'un***zláts-, zlécé, zlótsá** [2026 **zlác-**, **zlécé**, **zló cá**] (*être debout*)» Une foule t'entoure et se serre contre toi • **ndomadzá ta ngaləká á pá á ta zlátsəka** [2026 **ndomajá ta ngalká á pá á ta zlácka**]

## SERVICE COMMUN DES JEUNES QUI PASSENT D'UN CHAMP À UN AUTRE

**íngwaya**

## SERVIR À

**gá, gáy, gáw** (*faire*)» Et à quoi sert cette grosse jarre ? • **á nda gíya ke, á luwdarə sá á nónɡa ke ?**

## SERVITEUR

**ndu mizlen** (*litt. "homme de travail"*), cf. **ndó** (*homme*)

## SES

cf. sa, son, ses

## SÉSAME

**gwógwam***sésame sp.***gwógum Zhívér** (*litt. "sésame de Ziver"*)*faux sésame***metéhéd**

## SESAMUM RADIATUM

**gwófútókwám** [2026 **gwóftókwám**]

## SESBANIA PACHYCARPA

**gurnjele**

## SETARIA

*parviflora***méméd**

pumila

**fútur kwámá** (litt. “queue de souris”), cf. **fútór**

## SEUL

**aa géd**, cf. **géd** (tête)

» Tu y vas tout seul ? ● **ká de aá gid ngayí sótád ginó dé ?** [2026 ká de aá gid ngayí stád ginó dé ?]

seul d'une catégorie au milieu d'une autre

**cézléme'e, cézlém–cézlémme'e** [2026 cézléme'e, cézlémcézléme'e] (unique)

» La femme est seule parmi les hommes ● **cézléme' aa ngwáz tǝvá ndohay**

» Il est allé seul et unique. Qui est-ce qui le suit ? ● **á do aa íncézlém–cézlémme'e. ndawá á í dzadzarədó wa ?**

[2026 á do aa íncézlémcézléme'e. ndawá á ínjajardó wa ?]

## SEULEMENT

**gine**

**méne**

**sáy**

» Ce n'est pas le chef, c'est seulement son envoyé ● **bíy kaḃáy, sáy ndu sákə na** [2026 bíy kaḃáy, sáy ndu sák na]

seulement donc

**gunokwa**

**mónokwa**

## SÈVE

**kudə wáf** (litt. “larme d'arbre”), cf. **kudá** (larme)

## SEVRAGE

**gid mándáwál**, cf. **géd** (tête)

## SEXE

organe sexuel d'un homme

**ngwán** (pénis)

organe sexuel d'une femme

**ma** (bouche)

sexe du premier enfant d'un homme

**ráy, ríy, riy** (main)

» si son premier enfant est un mâle, il a trois bras ; si c'est une fille : deux ● **mán á shílé á gíy aa íngura ba, riy nó makár ; mán á shílé á gíy aa dǝma ba : cew** [2026 mán á sílé á gíy aa íngura ba, riy nó makár ; mán á sílé á gíy aa dǝma ba : cew]

(par euphémisme)

**sák** (pied)

» L'enfant devient pubère ● **kǝrá á cí sák áwúda tǝ ziy zle** [2026 kǝrá á cí sák áwúdatǝ ziy zle]

avoir une relation sexuelle

**mbər–, mbire, mbura**

relation sexuelle avant le mariage coutumier

**házláká**

» Il a habité avec elle avant le mariage ● **ta ndzáw aavǝna aa házláká** [2026 ta njáw aavǝna aa házláká]

## SEYANT

**sudúkwa'a, sudúkw-sudúkkwa'a, shudúkwe'e, shudúkw-shudúkkwe'e** [2026 sudúkwa'a, sudúkwsudúkwa'a, sudúkwe'e, sudúkwsudúkwe'e]

## SHOOTER

**zlór-, zlírě, zlúrá** (botter)

» Je shoote • **í zlírě “ballon”** [2026 í zlírě “balon”]

## SI

**mán**

» La maison va tomber. Plus encore si la pluie arrive • **gíy á dá mbəðə na. Nhwál-hwálla mán yim á dá shíké** [2026 gíy á dá mbəðə na. Nhwálhwálla mán yim á dá ské]

» Si le tombeau n'est pas creusé, on le pose (le cadavre) par terre, à l'ombre • **mán dzaviy n rə bíy đokw, ngá vədá á hađ, á mezheđ** [2026 mán javiy n rə bíy đokw, ngá vədá áhađ, á mezeđ]

si c'est, s'il s'agit de

**ńzləmbáđ** (nom)

» Si c'est de la sauce, j'en veux • **á ńzləmbáđ nə lák, í wáya gine** [2026 á ńzləmbáđ nə lák, í wáya gine]

## SIDA SP.

**metéhíđ zlúwéđ** (litt. “*Ceratotheca sesamoides*” de bête sauvage), cf. **metéhéđ**

**ńndekéndélə ńkúvár** [2026 ńndekéndél ńkúvár] (litt. “*desmodium sp. d'antilope sp.*”), cf. **ńndekéndél**

**ńngirew ńkúvár** (litt. “*Corchorus tridens d'antilope sp.*”), cf. **ńngirew**

**zlazləđ bíy dalay** [2026 zlazləđ bíy dalay] (litt. “côté de jeune fille”), cf. **zlazləđ**

*rhombofolia*

**wándər kúzá** (litt. “*jujubier de paille*”), cf. **wándár**

## SIÈGE

**jégélé**

**ńmene**

**səm ńndzáy** [2026 səm ńnjáy] (litt. “endroit pour s'asseoir” “endroit pour demeurer”), cf. **sám** (lieu)

*siège en bois pour enfant*

**đéngwé**

*siège en pierre*

**kwa ńndzáy** [2026 kwa ńnjáy] (litt. “pierre - s'asseoir”), cf. **kwa** (pierre)

*sièges en pierres plates, dans la cour intérieure ou devant l'entrée*

**ńpápár** (banc)

*par le siège, pour un accouchement*

**aa sák**, cf. **sák** (pied)

» quand il est né par le siège, comme on dit... • **mán “ndá yakáđa aa sák” aa ndiy sá...**

## SIEN.NE.S (LE.LA.LES -)

**anana**

» Comment prend-il le sien, celui-là ? • **a n ce ananə me aa nasə mé ?**

**ananənga'a**

**anana**

» L'écureuil rapporte le sien aussi • **vayá á hálkáđa ananá ávasa'a**

## SIFFLEMENT

**ńfukwe**

de dégoût ou de mépris

**ńbíshe** [2026 ńbíse] (siffler)

## SIFFLER (POUR UN SERPENT)

**bísh-, bíšhé, búshé** [2026 bís-, bísé, búsé]

## SIFFLET

**zhérék** [2026 zérék]

## SIGNE

**súkwíy ńgélé'e** [2026 skwíy ńgélé'e] (litt. “chose reconnue, chose qui le fait reconnaître), cf. **gél-, gélé, gwólé** (choisir par comparaison)

faire signe de la main

**gəd-, gide, guda**

» et il se leva, et leur fit signe de la main • **a n slambadá, a n gədatə ráy**

**kibic-, kibice, kubice** (bouger)

» Je fais un signe de la main • **í kibicó ráy**

## SILENCE (RÉDUIRE AU -)

**zlá, zláy, zláv** (couper), compl. **má á hwáď** (“parole dans ventre”)

» Tu me réduis au silence (tu me coupes la parole dans le ventre) • **ká zlakayi má á hwáď**

## SILENCIEUX

**tee-te'e** [2026 teete'e]

» Parle seulement, ne reste pas silencieux • **sáy ká geďe giné, ká ndzáw tee-te ɓa** [2026 sáy ká geďe giné, ká njáw teete ɓa]

**tsábák-tsábákka'a, cébék-cébékke'e** [2026 cábákábákka'a, cébékcébékke'e] (paisible)

» c'est un moment silencieux au milieu de la nuit • **sám cébék-cébékke' aá gid' vad'** [2026 sám cébékcébékke' aá gid' vad']

## SILEX

**kərngaz**

## SILO À GRAINS

**wáv** (grenier)

## SILURE

**tende**

## SIMPLE

**húyókwókwa'a, húyókwóke'e** (humble)

## SIMPLEMENT

**méne** (seulement)

» Je m'en vais simplement, ô Keza • **í kalə gó méne a Kóza**

## SINCÈREMENT

**aá ndəv sətáď** [2026 aá ndəv stáď], cf. **ndav** (poitrine)

» il le remercie sincèrement • **á shidenə gid' aá ndəv nə sətáď** [2026 á sidenə gid' aá ndəv nə stáď]

**walíy kaɓa**, cf. **walay** (jeu)

» et les gens de ce village ont veillé sur nous avec une gentillesse sincère • **á ndíyi wúdəm sá á ta warangə díy aa gúmíy walíy kaḃa** [2026 **á ndiy wúdəm sá á ta warangə díy aa gúmíy walíy kaḃa**]

## SINGE

**gəlakay** (*Erythrocebus patas*)

## SINGER

**lív–, lívé, lúvé** (*mesurer*)

## SINON

**ḃiybóng**

» Ajoute de l'eau sur la boule de mil car voici de la viande (sinon la boule de mil ne sera pas prête) • **gánə yim ává á yim ḃəf ḃiybóng, zluwúḃ kaləkádá** [2026 **gánə yim ává á yim ḃəf ḃiybóng, zluwúḃ kalkádá**]

**mán**

» Sinon (si ce n'est pas cela) • **mán kábíy**  
 » il y a quatre chèvres, sinon trois, on me les apporte • **ḃókw fáḃ, mán ḃókw makár, á nda hólkaye**

## SINUEUX

**túrlíya'a, túrlíy–líyya'a** [2026 **túrlíya'a, túrlíylíya'a**] (*tortueux*)

» Le chemin est sinueux • **cívíd túrlíy–líyya'a** [2026 **cívíd túrlíylíya'a**]

## SIRUPEUX

**zláb–zláḃḃa'a, zléḃ–zléḃḃe'e** [2026 **zláḃzláḃa'a, zléḃzléḃe'e**] (*gluant*)

## SIX

**mokwa**

*sixième.s (le, la, les)*

**ímokwa'a** (*nom num.*)

## SOCLE

**ráy, ríy, riy** (*main*)

» Il installe le pot de son père sur son socle (en lui offrant un sacrifice) • **á píy báḃə na aa ráy**

## SOEUR

**ḃəm māmá** (litt. “fille de mère”), cf. **ḃám** (*fille*)

*demi-soeur*

**ḃəm báḃá** (litt. “fille de père”) (*fille*)

## SOIF (AVOIR -, DONNER -)

**sawat–, shewete, sawata** [2026 **sawat–, sewete, sawata**]

## SOIGNER

**mbəl–, mbílé, mbúlá** (*sauver*)

*soigner attentivement*

**gwámbál–, gwémbélé, gwámbálá**

**papəḃ–, pepiḃe, popuḃa**

*soigner des maladies purulentes*

**sh–, shé, shé** [2026 **s–, sé, scé**] (*tarir*)

» “Viens me soigner la syphilis”, dit-il à la femme du forgeron • **“sá sheyi zhézhé”, aa ná gaḃaná á ngwázo**

**ngwazla** [2026 “sá seyi zóézé”, aa ná gadaná á ngwáz ngwazla]

*soigner la poitrine (rite)*

**tíl-, tǐlé, tǎlé** (*préparer*), compl. **ndav** (“poitrine”)

*soigner un bébé jusqu'au sevrage*

**mbembel-, mbembele, mboembœle**

## SOIGNEUSEMENT

**níhe'e** (*franchement*)

» Tu tresses les fibres soigneusement • **ká míne zhéwúđ níh-níhe'e** [2026 ká míne zéwúđ níhníhe'e]

**tíre'e**

» On creuse un trou comme ça et on pose des pierres dedans avec soin • **ndá ra vevíđ kátá á nda pədó kwá ápó tírrre kátá** [2026 ndá ra vevíđ kátá á nda pədó kwá ápó tíre kátá]

## SOIN

**maya** (*savoir-faire*)

» Prenez soin de vous-mêmes • **wa váv mayá á gid kíné**

*avec grand soin*

**mbólá-mbólá** [2026 **mbólá mbólá**], cf. **mbólá** (*très bien*)

*prendre soin de*

**lalak-, leleke, lolokwa** (*veiller sur*)

» Je prends soin des œufs • **í lelekó slásláy**

## SOIR

**dokwad**

## SOIT

**ba** (*même*)

» soit là-bas ; soit un peu plus loin ; soit très loin ; soit même dans le désert • **ahəngátíy ba ; díré kété-kété ba ; díré ba ; tə heshékíđ ba** [2026 ahəngátíy ba ; díré kété kété ba ; díré ba ; tə heshékíđ ba]

**mába**

» Soit, ils entendaient bien une voix, mais ils ne voyaient personne • **ta tsóna dáyí mába, aamán ta ngwátsé ndu ngíđə ɓa** [2026 ta cóna dáyí mába, aamán ta ngwácé ndu ngíđə ɓa]

*que ce soit*

**n gáw**, cf. **gá, gáy, gáw** (*faire*)

» Que ce soit de l'Abutilifolia, que ce soit même du Sycomorus • **n gáw mpezlézle, n gáw gúdəv ba**

## SOIXANTE

**kulə-kuló mokwa** [2026 **kulkuló mokwa**], cf. **kula**

*soixantième.s (le.la.les -)*

**ńkulə-kuló mokwa'a** [2026 **ńkulkuló mokwa'a**]

*soixante et un / soixante-deux ...*

**kulə-kuló mokwa aagíde sətád / cew ...** [2026 **kulkuló mokwa aagíde sád / cew ...**]

*soixante et unième.s / soixante-deuxième.s (le.la.les -)*

**ńkulə-kuló mokwa aagíde sətádɗa'a / cewwe'e ...** [2026 **ńkulkuló mokwa aagíde sádɗa'a / cewe'e ...**]

soixante-dix

**kulə-kulə tsamakad'** [2026 kulkulə camakad']

soixante-dixième.s (le.la.les -)

**ńkulə-kulə tsamakədda'a** [2026 ńkulkulə camakədda'a]

soixante et onze / soixante-douze ...

**ńkulə-kulə tsamakəd' aagide sətád' / cew ...** [2026 ńkulkulə camakəd' aagide stád' / cew ...]

soixante et onzième.s / soixante-douzième.s (le.la.les -)

**ńkulə-kulə tsamakəd' aagide sətádda'a / cewwe'e ...** [2026 ńkulkulə camakəd' aagide stáda'a / cewe'e ...]

SOL RICHE

**ɖavasiy**

SOLANUM SP.

**tábə kudaf** (litt. "tabac de crapaud"), cf. **tába** (tabac)

nigrum

**kayih watsak** [2026 kayih wacak] (litt. "aubergine de poulet"), cf. **kayah** (aubergine)

SOLDAT

**slúwje**

SOLEIL

**páts** [2026 pác]

» Mets-le au soleil • **təda aa diy páts** [2026 təda aa diy pác]

soleil levant

**wúshér** [2026 wúsér]

» On a commencé ce travail au lever du jour, et c'est à cette heure-ci qu'on va le terminer • **ndá híne mágasé bə ɖokw aa wúshér, ána ántánté bəká á nda dá píre'e** [2026 ndá híne mágasé bə ɖokw aa wúsér, ána ántánté bəká á nda dá píre'e]

soleil couchant

**páts bəwéwe'e** [2026 pác bəwéwe'e], cf. **bəwéwe'e** (penché)

**páts búzhe'e** [2026 pác búze'e]

» Le soir, au soleil couchant • **aá dokúɖ mán páts búzhe sá** [2026 aá dokúɖ mán pác búze sá]

SOLENOSTEMON MONOSTACHYUS

**daw mángayak** (litt. "mil de gros oiseau"), cf. **daw** (mil)

SOLIDE

**kwandaləza'a, kwandaləz-ləzza'a, kwendelizhe'e, kwendelizh-lizzhe'e** [2026 kwandaləza'a, kwandaləzləza'a, kwendelize'e, kwendelizize'e]

» Il se tient solide devant le chef • **á ndzíy kwandaləza' aamə báý** [2026 á njíy kwandaləza' aamə báý]

SOMBRE

**ɖuv-ɖuvve'e, ɖuv-ɖuvva'a** [2026 ɖuvɖuve'e, ɖuvɖuva'a]

» Le temps est sombre dehors • **səm á ndzáw aa ńɖuv-ɖuvve tə wuda** [2026 səm á njáw aa ńɖuvɖuve tə wuda]

**kúrvúhwa'a, kúrvúhw-kúrvúhwa'a** [2026 kúrvúhwa'a, kúrvúhwkúrvúhwa'a]

» Tu l'as porté à sa place dans un endroit sombre • **ká dədáma aa səm ńkúrvúhwa nə má**

**ráw-ráwwa'a** [2026 ráwráwa'a] (*obscur*)

**teridif-diffe'e** [2026 terdifdife'e]

» La maison est sombre • **gíy teridif-diffe'e** [2026 gíy terdifdife'e]

**záw-zawwa'a, zhéw-zhewwe'e** [2026 záwzawa'a, zéwzewe'e] (*obscur*)

» L'horizon est sombre • **véziy gíy záw-zawwa'a** [2026 véziy gíy záwzawa'a]

*très sombre*

**borukwa'a, borukw-borukkwa'a** [2026 borkwa'a, borkuwborukwa'a] (*crépusculaire*)

SOMMEIL

**ínjuwen**

SOMMET

**géd** (*tête*)

» sommet d'une montagne • **gid dza** [2026 gid ja]

» cime d'un arbre • **gid wáf**

*point le plus haut d'un arbre, d'une case, d'une montagne*

**cœlœkum** (*cime*)

*vers le sommet*

**ínvégide'e**

» Il est parti en direction du sommet • **kalá á ínvégide'e**

SOMNOLER

**zúngút-, zhángúté, zúngútá** [2026 zúngút-, zánguté, zúngútá]

SON (ADJ. POSS.)

cf. sa, son, ses

SON D'UN GRAIN DE MIL

**dəbə daw** (*litt. "dos de mil"*), cf. **dəba** (*dos*)

SON D'UNE CORNE DROITE (ONOMATOPÉE)

**foekw**

» on lui dit "souffle dans la corne, sonne, sonne, demain nous allons chercher de la paille" • **"vodə shingilé" aa ndá gadana. "Foekw, foekw, ngá dókwaná á kúzá ángweslem"** [2026 "vodə singilé" aa ndá gadana. "Foekw, foekw, ngá dókwaná á kúzá ángweslem"]

SONNAILLES

**dásál**

SONNER BIEN (POUR UN INSTRUMENT DE MUSIQUE)

**sləh-, slihe, sluhwa**

» La harpe sonne bien • **gandzavər á slihé** [2026 ganjavər á slihé]

» Le tambour de deuil a bien sonné • **ďingír n sluhwa**

SORCELLERIE (PRATIQUE DE -)

**ímbere** (*chiffon*)

**ílefe** (*sorcellerie*)

**ígideshə ndó** [2026 ígidesə ndó], cf. **ígideshe** [2026 ígideshe]

SORCIER

## mide

- » Tu dis “est-ce un sorcier qui l'a tué ?”. Ce n'est pas lui. “Est-ce Dieu qui a pris ?” ● “Midé á n̄ kudǎ dé ?” aa ka. Nón̄ga kaḃay. “Zhígílé á n̄ cú dé ?” aa ka [2026 “Midé á n̄kudǎ dé ?” aa ka. Nón̄ga kaḃay. “Zhígílé á n̄cú dé ?” aa ka]

“non-sorcier”

**mbílélzh** [2026 mbílélz]

être sorcier

**húḃ cew**, cf. **hwáḃ**, **húḃ**

- » Est-ce que je suis sorcier ? - Je n'ai jamais été sorcier ● **huḃ gǎ cew dé ?** - **huḃ gǎ cew ásaḃíy má**

## SORGHO

**daw-daw-á-géd** [2026 dawdawágéd] (litt. “mil-mil-à-tête”), cf. **daw**

sorgho rouge

**saláwá**

## SORT

jeter un sort

**gá, gáy, gáw** (faire), compl. **dáy** (“œil”)

- » Que personne ne lui jette de sort ! ● **ndu ngidǎ da gáw díy á vǎ nǎ ǎa**

## SORT (TIRAGE AU -)

**fútór** (queue)

- » ils partagent ses vêtements en tirant au sort ● **tá gíy fútur n̄kǎzly maslakǎ na**

## SORT (TIRER AU -)

**sad-, shede, soda** [2026 sad-, sede, soda] (extraire)

- » Tire le tien ● **soda angaya**  
» Ils tirèrent au sort ● **á ta sodǎ fútór**

## SORTE

**géd** (tête)

- » Ca fait six sortes de médicament ● **gid mádzǎf sǎ ḃokw mokwa** [2026 gid májǎf sǎ ḃokw mokwa]

**gwáláy** (membre du même clan)

toutes sortes de

**ńngelégid**

- » Il y a toutes sortes de choses ● **ńngelégid súkwíy télé á zhé** [2026 ńngelégid skwíy télé á zé]

## SORTIE

passage pour sortir

**matáwúdǎ gáy** (porte)

- » Je te percerai une sortie par la conduite d'égout ● **í dá zlínekǎ matáwúdǎ gíy vá zlokúr ḃokw**

**cívid n̄shiké áwúda** [2026 cívid n̄ské áwúda]

- » ils le guettent sur le chemin de sortie de la ville ● **tá ǎíre' aa cívid n̄shiké áwúda tǎ wúdam** [2026 tá ǎíre' aa cívid n̄ské áwúdatǎ wúdam]

promenade

**ńshewe** [2026 ńsewe] (promenade)

- » A son retour de sortie, elle dit à son fils ● **á n̄shikǎ kǎrǎ ná á ngwíy tǎ ńshewelé á gadǎná á kǎrǎ na** [2026 á

## SORTIR

(traduit par le suffixe verbal de rapprochement et “áwúdà” - “hors de”)

... kádá (ká) ... áwúda, cf. hól-, hílé, húlá

- » Il en sortit le mil • n hólká daw áwúda təpa
- » Je le sors du trou • í mutuhwkádá áwúda tə vevéd [2026 í mutuhwkádá áwúdatə vevéd]
- » Il ne faut vraiment pas que je ressorte de la maison, sinon tu es prise • í da dá ngaká má áwúda tə giy biy kóló ðokw ka cé pátsəna [2026 í da dá ngaká má áwúdatə giy biy kóló ðokw ka cé pátsəna]
- » on est allé le sortir d'un tombeau • ndá dá raká giy dzaviy ngidé áwúda [2026 ndá dá raká giy javiy ngidé áwúda]
- » Et l'écureuil sort par une autre issue • á vaya a n shiké áwúda tə ńcégid ngide [2026 á vaya a n ské áwúdatə ńcégid ngide]
- » Sortez-vous de là • wa shikə kíné áwúda [2026 wa skə kíné áwúda]
- » et il sort du trou son ami Naïf • a n tsukwá mandalə nó Kwálambá áwúda tə vevéd [2026 a n ckwá mandalə nó Kwálambá áwúdatə vevéd]
- » L'écureuil sort la tête avec prudence • vayá á zórdəká gid áwúda aá maya

aller dehors

d-, dé, dó (aller)

sawal-, shewe, sawala [2026 sawal-, sewele, sawala] (se promener)

- » Je sors sur le chemin • í shewe aa cívéđ [2026 í sewele aa cívéđ]

faire sortir

gursl-, gursle, gursla (extraire)

- » Je fais sortir une souris de son trou • í gurslə kwámə tə vevéd

se sortir

mutud (retirer)

- » Il s'en sort complètement • á mutudə na aa véziya'a

sortir avec peine

shumtəkuđ [2026 sumtəkuđ]

- » Ton écureuil se sort péniblement de là-dedans • vaya ngayí shumtəkuđəká və ná áwúda təpə kátá [2026 vaya ngayí sumtəkuđəká və ná áwúda təpə kátá]

memidəkádá [2026 memidəkádá] (avec suff. de rapp., cf. memid-

sortir d'un fourreau

sad-, shede, soda [2026 sad-, sede, soda] (extraire)

## SOU

dala (pièce de monnaie)

## SOUCHE D'ARBRE

gwodóngwázl (souche d'arbre)

## SOUCHET

mənda

souchet de repousse

gwejə

souchet sauvage sp.

məndə túgwám (litt. “souchet de grand calao”), cf. mēnda

sp.

**gəlazay**

**njékete**

**ńndúrkwalay**

**wéshéshé** [2026 wésésé]

**záróvá** [2026 zárva]

**məndə zurmba** (litt. "souchet de ?"), cf. **mənda**

## SOUCI

**bongwaway**

» Pourquoi lui causes-tu du souci ? • **ká panə bongwaviy á va ahəme** [2026 ká panə bongwaviy á va ahme]

**mótókwán** (maladie)

» Tu te crées du souci pour rien • **ká gánə mótókún á və ngaya aambalay**

se faire du souci

**gá, gáy, gáw** (faire), compl. **á va** ("dans corps")

» Je ne me fais plus de souci • **í gáná á və gá ásaḃay**

## SOUDAIN, SOUDAINEMENT

**tusa'a, tus-tussa'a, tushe'e, tush-tusshe'e** [2026 tusa'a, tustusa'a, tuse'e, tustuse'e]

» La patate douce est sortie soudainement • **dankálíy n tsá tusa'a** [2026 dankálíy n cá tusa'a]

**wukíḃ**

» Soudain on entend les cornes / Eclate une bagarre • **wukíḃ shingilík kátá / wukíḃ gáda** [2026 wukíḃ singilík kátá / wukíḃ gáda]

**njuhwa**, cf. **njih-**, **njihe**, **njuhwe**

» soudain elle est revenue à la maison • **njuhwa kaləkádə ná á ngwíy** [2026 njuhwa kalkádə ná á ngwíy]

pour un groupe qui se disperse

**ndártsátsátsa'a, ndírcécécé'e** [2026 ndárcácáca'a, ndírcécécé'e]

» Les enfants se dispersent soudainement • **wúdahíy tá háy tó ndírcécécé'e**

## SOUFFLE

**ndav** (poitrine)

» La beauté des tes yeux me coupe le souffle comme l'éclair • **pámbyi diy ngayá á zlámayí ndəv ára ńndíy-diy-yam** [2026 pámbyi diy ngayá á zlámayí ndəv ára ńndíy diy yam]

**ńshefe** [2026 ńsefe]

» Il a du souffle • **ńshefó tə və na** [2026 ńsefó tə və na]

dernier souffle

**gíḃe'e** (forme tr. déf.), cf. **géd** (tête)

» il rend son dernier souffle • **á safədə á gíḃe' á gíḃe'e** [2026 á safdá á gíḃe' á gíḃe'e]

## SOUFFLER

**saf-, shefe, sofa** [2026 saf-, sefe, sofa] (respirer)

» Je respire avec peine • **í shefe aa wúḃáy** [2026 í sefe aa wúḃáy]

**fit-, fite, fute** (souffler sur)

souffler dans une corne

**vaḃ-, veḃe, voḃa**

» on lui dit “souffle dans la corne” • “vodó shingilék” aa ndá gadana [2026 “vodó singilék” aa ndá gadana]

*souffler sur un feu*

**vats-, vece, votsa** [2026 **vac-, vece, voca**] (*flamber*)

» “soufflez seulement, les enfants...” Et ils soufflent • “wa votsó méne a wúdaháy”... Á ta vece'e [2026 “wa vocó méne a wúdaháy”... Á ta vece'e]

SOUFFLET DE FORGE

**kéléléh**

*mouvement du soufflet de forge*

**ńvece**

SOUFFRANCE

**bene**

**ńsáy-zay** [2026 **ńsáyzay**]

SOUFFRIR

**sá, sáy, sáw** (*boire*), compl. **zay** (“*excrément*”)

» Il en souffrira • á dá sáy ziy aapa

*faire souffrir*

**ńúrt-, ńúrté, ńúrtá** (*tordre le cou*)

**ńúkw-, ńúkwé, ńúkwá** (*maltraiter*)

**ńúv-, ńúvé, ńúvá** (*maltraiter*)

SOUHAIT

**máy** (*faim*)

» notre objectif est de montrer au monde notre culture • miy ngá á ńngərdanə súkwíy ń tə diy tsəmə ngá á ndohay [2026 miy ngá á ńngərdanə skwíy ńtə diy cəmə ngá á ndohay]

SOUILLURE

**ńbúhwémé** (*malédiction*)

SOUIMANGA

**matsáváy** [2026 **macáváy**]

SOULAGER

**lámáha** (*litt. “toucher un peu”*), cf. **lám-, lémé, lómá** (*toucher*)

» Ils soulagent la douleur des chairs à vif en les tamponnant • tá lámáha ńndərdíya sa aa ńjərbe'e

*soulager un besoin naturel*

**jík-, jike, jukwe** (*essayer*), compl. **va** (“*corps*”)

» Je vais me soulager ici d'abord • í dá jikáká və gá á wunó day [2026 í dá jiká və gá á wunó day]

SOULER

**sá, sáy, sáw** (*boire*), compl. **á gécé** (“*dans la tête*”)

» Et l'écureuil soule le singe de bière de mil • á vaya a n sanə zúm á gíd á gəlakíy kumba

SOULEVER

**zúb-, zhúbé, zúbá** [2026 **zúb-, zúbé, zúbá**]

» Ils ne peuvent plus le soulever • tá sláha ńzhúbé' ásaɓa [2026 tá sláha ńzúbé' ásaɓa]

**ndzáp-, njépé, ndzópá** [2026 **njáp-, njépé, njópá**]

geste, mouvement de soulever

**rudungw**

- » D'un coup, la botte de fourrage est posée sur ma tête • **rudúngw, mándiy gə n zúbá**

**tsúngw** [2026 cúngw]

- » Tu mets ta chose sur la tête, tu la portes au marché • **tsúngw á sukwiý ngayá, kalədá á luma** [2026 cúngw á skwiý ngayá, kaldá á luma]

soulever une foule, susciter des troubles

**pá, páy, páw** (mettre), compl. **géf** ("tête") **aa va** ("sur le corps")

- » ils soulèvent les gens du pays • **tá píy gíd aa vá á ndíy n̄ tə wúdam** [2026 tá píy gíd aa vá á ndíy n̄tə wúdam]

SOUPLE

**gábát-gábátta'a** [2026 gábátgábátta'a] (flexible)

- » Tu avances douplement comme la paille dans le marigot • **ká dí gábát-gábátta' ára slídéw tə wayam** [2026 ká dí gábátgábátta' ára slídéw tə wayam]

**káb-kábba'a, kéb-kébbe'e** [2026 kábkába'a, kébkébe'e] (pliable)

- » La feuille est souple • **ḏéléwúr kéb-kébbe'e** [2026 ḏéléwúr kébkébe'e]  
» Laalebasse est souple • **kwokwáy káb-kábba'a** [2026 kwokwáy kábkába'a]

**kuləb-kuləbba'a, kulíḑ-kulíḑbe'e** [2026 kuləḑkuləbba'a, kulíḑkulíḑbe'e] (pliant)

comme le déplacement d'un serpent

**gwánəfa'a, gwánəḑ-gwánəḑfa'a, gwénífe'e, gwéníḑ-gwéníḑfe'e** [2026 gwánəfa'a, gwánəḑgwánəḑfa'a, gwénífe'e, gwéníḑgwéníḑfe'e] (ouaté)

SOURCE

**təhál** (fontaine)

**zlózlór**

- » les forgerons sont la source de la culture des Mafa • **ngwazlázliyhíy á zlózlur diy tsəmə máfahay** [2026 ngwazlázliyhíy á zlózlur diy cəmə máfahay]

SOURD (A)

pour le bruit d'un battement sur le sol

**dəgh dəgh**

- » Les jeunes gens battent le mil avec un bruit sourd • **gwalahíy tá kízł daw dəgh-dəggha'a** [2026 gwalahíy tá kízł daw dəghdəggha'a]

pour quelqu'un qui fait la sourde oreille

**dəgəzləma'a, dəgəzləm-zləmma'a** [2026 dəgəzləma'a, dəgəzləmləma'a]

- » Lui qui fait la sourde oreille • **ndəgəzləm-zləm á zləmbád** [2026 ndəgəzləmləm á zləmbád]

pour un son

**buwum buwum buwum** (sourd)

son du tambour de deuil frappé très fort

**kúzlóhw kúzlóhw kúzlóhw** (lourd)

SOURD (N)

**ńndakazlam**

sourd-muet

**baya-báyá** [2026 bayabáyá] (sourd-muet)

**mokwaya** (*sourd-muet*)

## SOURDRE

**láláy-, léláyé, lólóyá**

- » A force de creuser, ton eau finit par sourdre • **hóréd-hórédá yim ngayí láláyikádá** [2026 hórédhórédá yim ngayí láláyikádá]

## SOURIRE

**ngwás-, ngwéshé, ngwásá** [2026 ngwás-, ngwésé, ngwásá]

## SOURIS

**kwámá**

*souris sp.*

**ǫúzóm** (*souris rougeâtre, au poil dur*)

**dandzar** [2026 danjar] (*souris à queue en panache*)

**desh wayam** [2026 des wayam] (*souris des rivières*)

**gele** (*souris rayée*)

**guzamba**

**kwáliyá** (*souris rayée*)

**móndór** (*grosse souris*)

**ǫpár-kwa** [2026 ǫpárkwa] (*petite souris*)

**ǫdázágáy**

**ngélér** (*souris des combles*)

**ǫguzamba** (*grosse souris*)

**ǫngílever** (*souris des combles*)

**ǫtahəsak** [2026 ǫtahsak] (*souris des tas de cailloux*)

**kwámə gáy** (litt. “souris de maison”), cf. **kwámá**

**kwámə ságám** (litt. “souris de pot de deuil”)

*couinement de la souris*

**cúy**

## SOUS

**dəba** (*dos*)

- » La fille de Balalao dit : “Cherche sous le lit” • **dəm Balalaw á gada : “Wayí tə dəbə páts”** [2026 dəm Balalaw á gada : “Wayí tə dəbə pác”]

**á vózay**, cf. **vózay** (*postérieur*)

- » J'ajoute du bois sous les haricots • **í dzúykwənə shəgwé á vóziy á maras** [2026 í júykwənə shəgwé á vóziy á maras]

## SE SOUSTRAIRE

**suwǫk-, shuwǫike, suwǫukwa** [2026 suwǫk-, suwǫike, suwǫukwa]

- » Je me suis soustrait au rendez-vous • **í suwǫkə gá áwúda tə ǫpəslə-ráy** [2026 í suwǫkə gá áwúdatə ǫpəsləráy]

**suwtək-, shuwǫike, suwtukwa** [2026 suwtək-, suwtike, suwtukwa]

## SOUSTRAIRE DE L'ARGENT

**ngól-, ngílé, ngúlá** (*couper*)

- » Il me soustrait quinze mille francs • **á ngólayí gwezím kula aagíde zlam** [2026 á ngólayí gwezím kula aagíde zlam]

## SOUTÈNEMENT

**ǫngwar, ǫngur** (*mâle*)

## SOUTENIR UN HANDICAPÉ

**lákəd-, lékəde, lókuda** [2026 lákd-, lékde, lókda], cf. **lák-, léké, lókwá** (se traîner)

## SOUTIRER

**hórts-, hírcé, húrtsá** [2026 hōrc-, hírcé, húrcá] (décanter)

## SOUVENT

**pécə ngidə́pécə ngide** [2026 péc ngidə́péc ngide], cf. **páts** [2026 pác]

## SOUVERAINEMENT

**pét, pát** (entièrement)

- » C'est lui qui souverainement pose sa pierre, c'est son affaire • **pát nónga' á m páw kwa ná á sukwiya na** [2026 pát nónga' á mpáw kwa ná á skwiya na]

## SOYEUX

**gwánófa'a, gwánóf-gwánóffa'a, gwénífe'e, gwéníf-gwéníffe'e** [2026 gwánófa'a, gwánófgwánófa'a, gwénífe'e, gwénífgwénífe'e] (ouaté)

- » Tes jambes soyeuses sont mon nid • **móguḅ gá á gəsə ngayí ngwánófa'a**

## SPASME

**túz, cf. túz-, túzhé, túzá** (poignarder) [2026 túz-, túzé, túzá]

- » L'enfant est pris de spasmes sous l'effet de la piqûre • **kérá á gíy túz-túzza təríy bátal** [2026 kərə á gíy túztúza təríy bátal]

## SPÉCIALISTE

**ndomadza** [2026 ndomaja] (des gens)

- » Mais ses spécialistes ne sont plus très nombreux • **aamán ndomadza ná á zhe avátíy ásaḅay** [2026 aamán ndomaja ná á ze avátíy ásaḅay]

## SPECIMEN

**gwáláy** (membre du même clan)

## SPHÉRIQUE

**kəḁəvəra'a, kəḁəvər-vərra'a, kidivire'e, kidivir-virre'e** [2026 kəḁəvəra'a, kəḁəvərvəra'a, kidivire'e, kidivirvire'e]

- » La marmite est sphérique • **shidíf kidivire'e** [2026 sidíf kidivire'e]

**mél-méle'e** [2026 mélméle'e] (sphérique et lisse)

- » Elle m'a coupé une citrouille spérique et lisse • **á ngóləgə viy na a n gíy mél-méle'e** [2026 á ngóləgə viy na a n gíy mélméle'e]

**ndalaləka'a, ndalalək-ləkka'a, ndelelike'e, ndelelik-likke'e** [2026 ndalalka'a, ndalaləkləka'a, ndelelke'e, ndeleliklike'e]

- » La marmite à viande, on la fait sphérique • **ńshengelík ndá ga nónga ndelelike'e** [2026 ńsengelík ndá ga nónga ndelelke'e]

**dímbəzle'e, dímbəzləzle'e, dóbászla'a, dóbázlázla'a** (rond)

- » Il a la tête sphérique comme la boule de mil des dieux • **ńdómbázlázl á gíd' árə mávər gáy zhígíleháy** [2026 ńdómbázlázl á gíd' árə mávər gáy zígíleháy]

## SPLENDEUR

**ńsíy-dáy** [2026 ńsíydáy] (éblouissement)

- » Sa splendeur est supérieure à celle du soleil • **mbá á ńsíy-díy na aagidé mán a páts** [2026 mbá á ńsíydiy na aagidé mán a pác]

## SPONGIEUX

**bórəf-bórəffa'a, bírif-bíriffe'e** [2026 bórəfbórəffa'a, bírifbíriffe'e]

## SPOROBOLUS SP.

**kúza kwámá** (litt. “paille de souris”), cf. **kúzá**

*pyramidalis*

**hubat** (corde)

## SPOROPIES FRONTALIS

**índə-pómbókw** [2026 índəpómbókw]

## SQUAME

**ídurshoelœkw** [2026 ídursoelœkw]

## STATUETTE

*statuette représentant dieu*

**zhígílé** [2026 zígílé] (Dieu)

*statuette protectrice des maisons et des champs*

**gwádá**

## STATUT (AVOIR UN -)

**zláts-, zlécé, zlótsá** [2026 zlács-, zlécsé, zlócsá] (*être debout*)

» Que j'aie un statut parmi les habitants de Djingliya • **a i zlátsə gə təvá Jingliya kólá** [2026 a i zlácsə gə təvá Jingliya kólá]

## STEGANOTAENIA ARALIACEA

**dzóghwam** [2026 jóghwam]

## STERCULIA SETIGERA

**wuslaf**

## STÉRILE, STÉRILITÉ

**dóláy** (*stérile*)

» des femmes stériles • **dóliy ngwazay**

» La chèvre est stérile • **bókw dóláy**

## STÉRILISER

**ngól-, ngílé, ngúlá** (*couper*), compl. **ngwáz** (“femme”)

**sh-, shé, shé** (*tarir*) [2026 s-, sé, scé], compl. **géd** (“tête”)

## STOPPER

**zlátsəd-, zlécsədə, zlótsəda** [2026 zlácsəd-, zlécsədə, zlócsəda], compl. **áhad** (“vers le bas”), cf. **zláts-, zlécé, zlótsá** (*être debout*) [2026 zlács-, zlécsé, zlócsá]

» Il stoppe la voiture • **á zlécsədó mbútá á had** [2026 á zlécsədó mbútá áhad]

## STREPTOPELIA VINACEA

**mbágálá**

## STRICT, STRICTEMENT

**kúza'a, kúz-kúzza'a, kúzh'e, kúzh-kúzzhe'e** [2026 kúza'a, kúzkúza'a, kúze'e, kúzkúze'e] (*long et frêle*)

» C'est lui qui m'a appris la loi de nos pères strictement • **nónga' á n ngərayí mə níkwérə bábəhiy ngə kúz-kúzza'a** [2026 nónga' á n ngərayí mə níkwérə bábəhiy ngə kúzkúza'a]

## STRIER

**bazl-, bezle, bozla** (*briser*)

» Il fait des stries sur la lame de houe • á bezlé davar

## STRIGA

*gesnerioides*

**pambaz díyá** (*ajout FH*) (litt. “sang de niébé”), cf. **pambaz**

*hermonthica*

**pambaz**

## STROPHANTHUS SARMENTOSUS

**daw dere** (litt. “mil de poison”), cf. **daw** (mil)

## STRUCHIUM SPARGANOPHORA

**tábə lokwav** (litt. “tabac de Papis anubis”), cf. **tába** (tabac)

## STUPÉFIER

**dórzl-, dírzlé, dúrzlá**

» J'en reste stupéfié • í dórzlə ga

## STYLOCHITON SP.

**yi-day** [2026 yiday]

## STYLOÏDE DU RADIUS

**diy ráy** (litt. “œil de bras”), cf. **dáy, díy, diy** (œil)

## SUBIT, SUBITEMENT

**durkwakwa'a**

## SUBITEMENT

**bókwa'a, bókwbókwa'a, bóekwe'e, bóekwbókwa'a** [2026 bókwa'a, bókwbókwa'a, bóekwe'e, bóekwbókwa'a]

» Le chien se sauve subitement dans la maison • kədə́ á ndzə́vɪ́y á gíy bókwa'a [2026 kədə́ á njə́vɪ́y á gíy bókwa'a]

» Le voleur sursaute sur place • bókwbókwbókwa'a aa mútsúr á ndzáw [2026 bókwbókwbókwa'a aa múcúr á njáw]

**bórá'**

» L'enfant tombe à terre subitement • kərə́ bórá' kalə́ ná á had' [2026 kərə́ bórá' kalə́ ná áhad']

**dúwréng**

» Subitement ma chèvre meurt • dúwréng, bóku gə́ mətə́ na [2026 dúwréng, bóku gə́ mətə́ na]

**đuwe'e**

» Il est mort subitement • á mətə́sáw đuwe'e [2026 á mətə́sáw đuwe'e]

**gír** [2026 gír] (*d'un coup*)

» Les hommes se lèvent subitement et s'en vont • ndohíy gír slambadə́ tə́ tá də́ ta [2026 ndohíy gír slambadə́ tə́ tá də́ ta]

**mbuzləkw**

**mututsa'a, mututs-mututtsa'a, mutuce'e, mutuc-mutucce'e** [2026 mutuca'a, mutucmutuca'a, mutuce'e, mutucmutuce'e]

» La corde a cassé subitement • tábá n ngólá mututsa'a [2026 tábá n ngólá mutuca'a]

*comme une flèche*

**vərdadək dək dək dək**

» L'enfant s'enfuit subitement • kərə́ vərdaðək dək dək dək áwúda á nháy

## SUBSISTER

**mból-, mbílé, mbúlá** (*sauver*)

» Il ne subsiste rien après • **m mbólə ná áðəbá áaḃay**

#### SUBSTITUT

**géd** (*tête*)

#### SUBTILISER

**gəlah-, gilehe, gulohwa** (*chaparder*)

» Je subtilise une pièce de monnaie • **í gilehó dála**

#### SUCCULENT

**mutokw-mutokkwa'a** (*ajout FH*) [2026 mutokw-mutokwa'a]

#### SUCER

**sosuf-, shoeshufe, sosufa** [2026 sosuf-, soeshufe, sosufa]

» Le bébé suce son pouce • **kórá á shoeshufó ráy** [2026 kórá á soeshufó ráy]

**tsəf-, cide, tsufa** [2026 cəf-, cide, cufa]

» et il fut nourri chez son père pendant trois mois • **a n tsudó wú tə giy bábə nó kiyí makár** [2026 a n cudó wú tə giy bábə nó kiyí makár]

#### SUCRE

**bamə súkwár** [2026 bamə skwár] (*litt. "sel de sucre"*), cf. **bama** (*sel*)

**manda súkwár** [2026 manda skwár] (*litt. "sel de sucre"*), cf. **manda**

#### SUCRÉ

**ghenike'e, ghenik-ghenikke'e** [2026 ghenke'e, ghenikghenike'e] (*doux*)

**ghun-ghunna'a** [2026 ghunghuna'a]

**ghwonukwa'a, ghwonukw-ghwonukkw'a'a** [2026 ghwonkwa'a, ghwonukwghwonukwa'a]

**ghwonutukw-tukkwa'a** [2026 ghwontukwtukwa'a]

**gun-gunna'a** [2026 gunguna'a]

**vən-vənnə'a, vin-vinne'e** [2026 vənvenə'a, vinvine'e]

#### SUD

**cívíd gide'e** (*litt. "chemin de la tête"*), cf. **cívéd** (*chemin*)

» Lève-toi et cours sur en direction du sud • **slambadá á ka háw á cívíd gide'e**

#### SUEUR

**vazaza** (*chaleur*)

» Il essuie la sueur avec un linge • **á tœkweló vazaza aa maslaka**

*trempe de sueur*

**shirfe'e, shirif-shiriffe'e** [2026 sirfe'e, sirifisirife'e]

» Je suis trempé de sueur • **yí shirfe tə vazaza** [2026 yí sirfe tə vazaza]

#### SUFFIRE

**dé, de** (*assez*)

» l'eau est suffisante • **yim de'e**

» Assez croqué ! • **de mpəday**

**shíl-** [2026 síl-]

» Le mil ne suffit pas • **daw shíle ḃay** [2026 daw síle ḃay]

**slír-**

» ce mil qu'il me donne ne suffit pas à mes yeux • **daw mán á payi sé slíréyé á diy bay**

## SUIE

**lelezh** [2026 lelez]

*mélange de fumée et de saletés déposé sur un toit*

**zhezhel** [2026 zezel]

## SUINTER

**dzúrf-, júrfé, dzúrfá** [2026 júrf-, júrfé, júrfá] (*saigner*)

» La plaie suinte • **mbilé á júrfé**

**toekw-, toekwe, toekwe**

» le suintement de l'eau • **ńtoekú yam**

**tsúrf-, cúrfé, tsúrfá** [2026 cúrf-, cúrfé, cúrfá]

» Ma plaie suinte • **mbilə gá á cúrfé**

## SUITE (À LA - DE)

**aa vózay**, cf. **vózay** (*postérieur*)

» Même une tourterelle vient derrière lui également • **ńkúdókwokúr ba á shike aa vóziya' ávasa'a** [2026 ńkúdókwokúr ba á ske aa vóziya' ávasa'a]

## SUIVRE

**dzar-, jere, dzora** [2026 jar-, jere, jora]

*suivre de près*

**dzarəd-, jerəde, dzorəda** [2026 jard-, jerde, jorda]

» (lors de la construction d'un saré) Suit la case de l'homme, d'accord ? Puis la deuxième case de femme, hein ? • **dzarədá húzhíḡ keḡe ? Dzarədá húdúkw keḡe ?** [2026 jardá húzíf keḡe ? Dzardá húdúkw keḡe ?]

*suivre les traces*

**mbáts-, mbécé, mbótsá** (*piétiner*) [2026 mbác-, mbécé, mbóćá], compl. **á / aa səm sák** ("dans / sur place des pieds")

» Ils suivent mes traces • **tá mbéce aa səm sákə ga** [2026 tá mbéce aa səm sák ga]

*suivre une consigne, un précepte, une pratique*

**gəs-, gishe, gusa** [2026 gəs-, gise, gusa] (*empoigner*)

» des gens qui suivent les pratiques de leur culture • **ndohíy mán tá gəsa diy tsəmə ta** [2026 ndohíy mán tá gəsa diy cəmə ta]

**ndazl-, ndezle, ndozla** (*regarder*)

» Si on suit de près cette façon de faire, je t'assure, la fille en question, elle se marie simplement • **mán ndá ndezlə nasə sa mábə ká, dəma mába, á dé á ngwáz méne**

## SUJET

**cívéd** (*chemin*)

» Bien, au sujet du sacrifice maintenant... que fait-on ? • **yaw ámán cívíḡ vėríy ántánta... ndá gə mé ?**

» ils se réunirent pour examiner l'affaire • **á ta ḡucó vá á ta weró cívíḡe**

*au sujet de*

**aa** (*sur*)

» Ils parlent de toi • **ndá geḡe aa ka**

**aagidé**

» Ne dis plus rien à son sujet ! • **ká gwadǝ ma aagide' ásaɓay** !

### **aamán**

» Nous allons interroger les pierres ... au sujet de la mort de notre mari • **ngá dé á mǝpíy kwá ... aamán á bákiy ngǝ mán á mǝtsǝ na** [2026 ngá dé á píy kwá ... aamán á bákiy ngǝ mán á mǝtsǝ na]

### **aava** (avec)

» cet homme au sujet duquel je parle • **ndú mán í gwadǝ aavǝ nǝ sǝtǝ**

### **ávǝ**

» Tous en rajoutent (sur le sujet) • **télé tá gadǝnǝ má ávǝ**

» J'en ai rajouté à son sujet • **i wúrtsǝnǝ má ávǝ** [2026 i wúrɕǝnǝ má ávǝ]

### *hors-sujet*

#### **zlaway** (hors-sujet)

» il est hors-sujet • **á gedǝ má á zlaway**

### SUPERFLU

#### **kumba** (beaucoup)

### SUPÉRIEUR (ÊTRE - À)

#### **fǝn-** (rivaliser avec)

» Je suis supérieur au chef • **í fǝna báy / í fǝndǝ báy**

#### **mǝba, mǝbay, mǝbiy**

» Les chefs sont supérieurs aux gens ordinaires • **mǝba biyhiy aa ndohiy aambalay**

#### **ngǝl-, ngǝlǝ, ngǝlǝ** (couper)

» leur nombre est supérieur à quarante • **tá ngǝlanǝ á kulǝ-kulǝ fǝd' ba** [2026 tá ngǝlanǝ á kulkulǝ fǝd' ba]

### SUPPLÉANT D'UN CHEF, D'UN MAÎTRE DE CÉRÉMONIE

#### **íslǝslǝm**

### SUPPLÉMENT

#### **aadǝbǝ** (en plus de)

» Ajoute un supplément de farine au mil • **pǝnǝ gúfa aadǝbǝ á daw**

#### **ávǝ**

» Ajoute un supplément d'eau dans le bouillon • **gǝnǝ yim ávǝ á mokwayam**

#### **ágide'e**, cf. **ágide**

» donne-moi deux cents francs en supplément • **páyí súlíy temérǝ cew ágide'e**

### SUPPLIER

#### **tsǝ, tsáy, tsǝw** (frapper) [2026 cá, cáy, cáw], compl. **ráy** ("mains")

» de nouveau il nous supplie, nous autres qui savons • **a n za tsáy ríy aa sǝm ngǝ mán ngǝ súnǝ sa** [2026 a n za cíy ríy aa sǝm ngǝ mán ngǝ súnǝ sa]

### SUPPORTER

#### **gǝ, gáy, gǝw**

» depuis qu'il a enterré mon gars, vraiment nous ne le supportons plus • **ńrakǝdǝ ndu gǝ kaǝíy ba, sǝn ba, ngǝ gíya' ásaɓa**

» "C'est insupportable, mon ami" dit-elle. - Ca va quand même, ô ma mère ! • **"á gíy áaɓa a kǝrgiy gǝ ba" aa na - Á gǝ méne a ndǝ mǝmǝ ga**

**sh–, shé, shóé** (*tarir*) [2026 s–, sé, sóé], *compl.* **á géď** (“à la tête”)

» Je le supporte (j'en prends mon parti) • **í shé á géď / í shidé á géď** [2026 í sé á géď / í sidé á géď]

## SUR

### aa

» Et l'écureuil chante sur le chemin sur un air de hudokw • **á vaya a n slíy dímísh aa máríy aa hudokw** [2026 á vaya a n slíy dímís aa máríy aa hudokw]

## SUR (POUR - !)

**són**, cf. **sén–, shíné, súná** (*savoir*) [2026 sén–, síné, súná]

» C'est sûr qu'on a observé leur maison • **són ndá ndazla giy ta**

» C'est sûr, il faut voir le pays ! • **són níweré wúdam**

## SURABONDANT

**mbáďáďáďa'a, mbéďéďéďe'e, mbáď–mbáďáďa'a, mbéď–mbéďéďe'e** [2026 mbáďáďáďa'a, mbéďéďéďe'e, mbáďmbáďáďa'a, mbéďmbéďéďe'e] (*excessivement*)

**mbálála'a, mbálál–mbálálála'a, mbélele'e, mbélel–mbélelle'e** [2026 mbálála'a, mbálálmbálála'a, mbélele'e, mbélelmbélele'e] (*nombreux*)

## SURÉLEVÉ

**dzáďáďáwa'a** [2026 jáďáďáwa'a]

**dzógála'a, dzógál–dzógállála'a** [2026 jógála'a, jógáljógála'a]

» Le lit en terre est surélevé • **leshúw dzógála'a** [2026 lesúw jógála'a]

## SURENCHÈRE

**gazáwá** (*émulation*)

## SURENCHÉRIR

**gaď–, geďe, gwaďa** (*parler*), *compl.* **ma** (“parole”) **ává** (“en plus”)

» Tous surenchérissent sur ce qu'il dit • **télé tá gaďanə má ávā á mán anana**

## SUREXCITÉ

**kwásl–kwássla'a, kwésl–kwéssle'e** [2026 kwáslkwásla'a, kwéslkwéssle'e]

» Il est surexcité • **á gudzíy aapó kwásl–kwássla'a** [2026 á gujíy aapó kwáslkwásla'a]

## SURFACE

**géď** (*tête*)

» Il est entré dans l'eau, et la peau est remontée à la surface • **a n də ná á huď yam, á búkwíy a n shikə na aa gid yam** [2026 a n də ná á huď yam, á búkwíy a n skə na aa gid yam]

## SURGIR

**tsá, tsáy, tsáw** (*frapper*) [2026 cá, cáy, cáw], *compl.* **géď** (“tête”)

## SURLENDEMAIN

**ńvaka sətáď** [2026 ńvaka stáď] (*après-demain*)

## SURNOM (NOM D'ÉLOGE D'UN CLAN)

**ńshíbéne** [2026 ńsíbéne] (*surnom*)

## SURPLOMB (EN -)

**zhébcédúme'e, zhébcédúm–dúmme'e** [2026 zébcédúme'e, zébcédúmdúme'e] (*avancé*)

## SURPLUS (EN -)

cf. supplément

## SURPRENDRE

**dép-, dépe, dǽpé** (*guetter*)

» Je surprends l'écureuil • **í dépó vaya**

**kwét-, kwété, kwété** (*guetter*)

**gá, gáy, gáw** (*faire*), *compl. á géd* ("dans tête")

» C'est la nuit qui m'a surpris seulement • **vəḏ ba á n gáyé á gíd gine** [2026 vəd ba á ngáyé á gíd gine]

## SURPRISE (PAR -)

**pak-pak** [2026 pakpak] (*subitement*)

» Il vous arrivera dessus par surprise • **pak-pak aa ná dá ndikakakíné ává** [2026 pakpak aa ná dá ndikakíné ává]

» Il est revenu par surprise • **pak-pakəkádá** [2026 pakpakádá]

## SURTOUT

**ńhwál-hwálla'a** [2026 ńhwálhwála'a] (*trop*)

» La maison va tomber. Surtout si la pluie arrive • **gíy á dá mbəḏə na. ńhwál-hwálla mán yim á dá shíké** [2026 gíy á dá mbəḏə na. ńhwálhwála mán yim á dá ské]

## SURVEILLER

**ḡír-, ḡiré, ḡuré**

**lœlukw-, lœlukwe, lœlukwe** [2026 lœlkw-, lœlkwe, lœlkwe]

» Je surveille ma plaie • **í lœlukú mbilə ga**

**war-, were, wara** (*voir*)

» Et les enfants qui surveillent les bœufs viennent au pied de l'arbre de tout-à-l'heure • **á wúdahíy mán tá weré zlé á ta shíké á vóziy wúfə māmatsa** [2026 á wúdahíy mán tá weré zlé á ta ské á vóziy wúf māmaca]

**záwál-, zhéwélé, záwálá** [2026 záwál-, zéwélé, záwálá]

» Je surveille le champ de mil • **í zhéwéló giy daw** [2026 í zéwéló giy daw]

**ndzar-, njere, ndzora** [2026 njar-, njere, njora], *compl. aa* ("sur")

» Je surveille les arachides • **í njere aa vanda**

**war-, were, wara** (*voir*), *compl. dáy* ("œil")

» on envoie quelqu'un à la femme du forgeron afin qu'elle vienne la surveiller • **ndá zlingdó ndó á ngwázə ngwazlə sa aamán a n shike a n sá weré díya'a** [2026 ndá zlingdó ndó á ngwáz ngwazlə sa aamán a n ske a n sá weré díya'a]

## "SUSDIT"

**mágasa**

» Et les petits oiseaux susdits se répandent par terre • **á wúdə ḡiyik mágasá á ta wushkádá á haḏ** [2026 á wúdə ḡiyik mágasá á ta wuskádá áhad]

## SUSPENDRE

**kəlaw-, kilewe, kəlawə** (*accrocher*)

**slərḏ-, slirḏe, slurḏa** (*coincer*)

» Il le suspend à la fibre de tout-à-l'heure • **slərḏədá á zhéwuḏ māmatsa** [2026 slərḏədá á zéwuḏ māmaca]

**tím-** (*poser*)

» Zlœgure... rentra à la maison et les posa sur une étagère • **á Zlœgure... a n shíké á ngwíy a n tímda aa tságalay** [2026 á Zlœgure... a n ské á ngwíy a n tímda aa cágalay]

## SUSPENSION (EN -)

**dzol-dzólóla'a** [2026 joljólóla'a] (*flottant*)

**kwáf-kwáffa'a, kwéf-kwéffe'e** [2026 kwáfkwáfa'a, kwéfkwéfe'e]

- » Je le mélange avec des jeunes pousses comme ça. Le produit obtenu reste en suspension • **a i dzakaɓa' aá gwalə ríy kátá. Kwáf-kwáf-kwáffa' aa súkwíya' á ndzáw** [2026 a i jakaɓa' aá gwalə ríy kátá. Kwáfkwáfkwáfa' aa skwíya' á njáw]

**ndzoɓ-ndzoɓoɓa'a, njœɓ-njœɓœɓe'e** [2026 njoɓnjoɓoɓa'a, njœɓnjœɓœɓe'e] (*flottant*)

SVELTE, SVELTESSE

**zhengédéw** [2026 zengédéw]

SYMBOLE

**géd** (*tête*)

- » Et puis celui-ci est le symbole du tronc creusé au-dessus duquel tu égorges une chèvre dans ta véranda • **yawú gid wúrəm ántə ɗokw, á ka kidə ɓókw aapə tə gala ngaya**

SYMBOLISER

**léməd-, léməde, léməde** [2026 lémd-, lémde, lémde], cf. **lém-, lémé, lémé** (*choisir en comparant*)

- » Il forge des petits objets en argent qui symbolisent un temple • **á víďə súkwíy íkwíte' aa gúrsə mán á lémədə giy zhígílé** [2026 á víďə skwíy íkwíte' aa gúrsə mán á lémdə giy zígílé]

SYMPATHIQUE

**hwásla'a, hwésle'e** (*agréable*)

- » Cette parole que tu prononces m'est très sympathique. • **mə ngayi sə hwásla' aa ndəv ga**

SYMPATHISER

**gəs-, gishe, gusa** (*empoigner*) [2026 gəs-, gise, gusa], compl. **va** (*“corps”*)

SYNODONTIS EUPTERUS

**cere**

SYPHILIS

**zhézhé** [2026 zézhé] (*syphilis primaire*)

**íshure, íshoeshure** [2026 ísure, íscesure] (*syphilis secondaire*)

SYZYGIUM GUINEENSE

**gid wayim zle** (*litt. “tête de troupeau de vaches”*), cf. **géd** (*tête*)